



Asya Studies

Academic Social Studies / Akademik Sosyal Arařtırmalar
Year: 8 – Number: 28 p. 177-186, Summer 2024

Platon'da Bir Sanat Felsefesi Var mıdır? R. G. Collingwood'un Platon'un Sanat Felsefesine İlişkin Değerlendirmeleri* *Is There A Philosophy of Art In Plato? R. G. Collingwood's Evaluation of Plato's Philosophy of Art*

DOI: <https://doi.org/10.31455/asya.1456841>

Araştırma Makalesi /
Research Article

Makale Geliş Tarihi /
Article Arrival Date
21/03/2024

Makale Kabul Tarihi /
Article Accepted Date
26/05/2024

Makale Yayın Tarihi /
Article Publication Date
30/06/2024

Asya Studies

Dr. Hasan Hüseyin Kargın
Ankara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü / Felsefe ve
Din Bilimleri ABD
karginhasanhuseyin5@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7085-5261

Öz

Platon'un felsefesinin özünü idealer teorisi oluşturur. Düşünürün varlık, bilgi, ahlak, sanat, eğitim, siyaset gibi konulardaki fikirlerini incelemeyen önce idealer teorisine bakmalı daha sonra bu teori ile birlikte fikirler ele alınmalıdır. Platon'un *Devlet adlı eserinin X. Kitap 595-608* numaralı pasajlardan hareketle düşünürün sanatı reddettiği, sanat düşmanı olduğu, sanata ve sanatçıya olumsuz baktığı, külliyyatında sanat felsefesinin olmadığı yönlü iddialar doğru değildir. Platon'un *Yasalar, Şölen, İon, Phaedrus, Sokrates'in Savunması* gibi eserleri incelendiğinde iyiye dair, güzele dair, güzelliğe dair, sanat eserine dair yeterli malumat mevcuttur. Düşünür, güzeli doğru olan ile eşitler. Güzeli özü hakikat olan yani idea olmalıdır. İdea insanı aldatmaz, kandırmaz, olmamış şeyleri olmuş gibi göstermez. Platon, ruhun mutluluğunu amaçlar ve sanata ruha olan katkısı ölçüsünde değer verir. Sanatın iyi veya kötü oluşu onun ele aldığı malzeme ile ilişkilidir. Şiir sahte övgüler, yersiz abartılar yerine çocuklara vatan sevgisi, adalet savunucusu, dine bağlılık gibi konuları işlediği takdirde herhangi bir sorun olmayacaktır. Sanatın amacı insanları iyiliğe, mutluluğa ve yüce ahlaka ulaştırmak olmalıdır. İnsan ruhu idealer aleminden gelip, beden denen bir tabuta mahkûm olmuştur. Beden yüce olan ruhu kendi kirliliği ile kirletmeye başlamıştır. Ruh bu kirlenmeden koruyacak ve onun yeniden tertemiz geldiği yere dönmesi için Tanrısal ahlak ile bezemesi gerekmektedir. Bu ahlak ve yaşantıyı sağlayacak öğretiler doğru ve faydalı öğretilerdir. Sanat eğer güzel ahlakı öğretmeye yardımcı bir unsur olursa değerlidir, yoksa değersizdir. Biz bu makalede Platon'un sanat felsefesinin mahiyetini araştırmayı amaçlamaktayız.

Anahtar Kelimeler: Platon, Sanat Felsefesi, Mimesis, İdea, Güzeli, İyi

Abstract

The essence of Plato's philosophy is the theory of ideas. Before analysing the philosopher's ideas on topics such as existence, knowledge, morality, art, education and politics, the theory of ideas should be examined and then the ideas should be discussed together with this theory. Based on the passages numbered 595-608 in Book X of Plato's State, the claims that the thinker rejects art, is an enemy of art, has a negative view of art and artists, and that there is no philosophy of art in his corpus are not true. When works such as Laws, Banquet, Ion, Phaedrus, Defence of Socrates are examined, there is sufficient information about the good, the beautiful, beauty and the work of art. The thinker equates the beautiful with the true. The essence of the beautiful is the truth, that is, the idea. Idea does not deceive people, does not deceive, does not show things that have not happened as if they have happened. Plato aims for the happiness of the soul and values art to the extent of its contribution to the soul. Whether art is good or bad is related to the material it deals with. There will be no problem if the poem deals with subjects such as love for children's homeland, defence of justice, devotion to religion instead of false praises and unwarranted exaggerations. The aim of art should be to lead people to goodness, happiness and sublime morality. The human soul comes from the realm of ideas and is condemned to a coffin called the body. The body has begun to pollute the sublime soul with its own dirt. In order to protect the soul from this contamination and to return it to the place from which it came, it must resemble the morality of God. The teachings that will provide this morality and life are true and useful teachings. Art is valuable if it helps to teach good morals, otherwise it is worthless. In this article, we aim to investigate the nature of Plato's philosophy of art.

Keywords: Plato, Philosophy of Art, Mimesis, Idea, Beautiful, Good

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

Kargın, H. H. (2024). Platon'da Bir Sanat Felsefesi Var mıdır? R. G. Collingwood'un Platon'un Sanat Felsefesine İlişkin Değerlendirmeleri. *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 8(28), 177-186.

*COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" beyanları: Bu makale için herhangi bir çıkar çatışması bildirilmemiştir. Bu makale, Creative Commons lisansı altındadır. Bu makale için etik kurul onayı gerekmemektedir.

GİRİŞ

Platon, felsefenin kurucu siması olarak her daim düşüncenin gündeminde olmuştur. İlk sistem filozofu olarak varlık, bilgi, ahlak, sanat gibi alanlardaki düşünceleri hala güncel tartışmalara konu olmaktadır. Platon, asırlar öncesinde kaleme aldığı diyaloglarda hayret verici ölçüde sanata, güzele dair ayrıntılı açıklamalar yapmıştır. Platon'un diyaloglarında sanata ahlaki, epistemolojik ve toplumsal fayda noktayı nazarından bakılır. Platon diyaloglarında şiire özellikle de dramatik şiire genişçe yer verir. Tragedya ve komedyası Platon'un yaşamının büyük bölümünde kültürel olarak baskın sanat biçimlerindedir. Platon, kendinden önceki ve kendi dönemindeki bütün bir duyumcu estetik düşünce kültürünü tescil eder. Düşünür, şiiri, mimariyi, resmi, dramayı ve retorikini yorumlamıştır. Platon, *Devlet*, *X. Kitap*'ta şiirsel taklidi resimdeki taklit aracılığıyla açıklar. Aynı zamanda Platon, resmi yalnızca şiirde de bulunan bir sürecin örneği olarak değil, kendi terimleriyle hem resmi hem de resim sanatını değerlendirir. Pek çok pasajda resim ve heykeli onaylayan ifadeler kullanılır ya da bunların yapımındaki beceriyi bir *tekhnê* (meslek, zanaat) olarak kabul eder. *Devlet*'te şairlere ve şiire olumlu bir tavır takınmasa da ressamalara ve resim sanatına olumlu bakar. Her durumda görsel sanatlar kendi şartlarında ve kendi iyilikleri için takdir edilir. Platon'un tüm diyalogları göz önüne alındığında düşünürün bütünlüklü bir sanat felsefesi geliştirmeyi amaçladığı görülür. Düşünürün sanata olan yaklaşımı izleyicilerini ikiye bölmüş, kimisi üstadları Platon'u sanat karşıtı olarak telakki etmişler, kimisi de bunun tam karşısında konumlanmışlardır. Platon sürekli minyatürleştirilmiş, adına klişeler uydurulmuştur. Bu araştırmada R. G. Collingwood'un "Platon'un Sanat Felsefesi" (Plato's Philosophy of Art) adlı makalesi temel tartışma metnimiz olacaktır. Ayrıca, araştırmamızda Oğuz Haşlakoğlu, İsmail Tunalı, Ömer Naci Soykan gibi düşünürlerin görüşlerinden de istifade edilerek bir makale boyutunda Platon'un sanat felsefesinin mahiyeti araştırılmıştır.

YÖNTEM VE ETİK BEYAN

Bu araştırma makalesi nitel bir çalışma olup, literatür taramasına dayalı yürütülen bir araştırmadır. Araştırmamız, İlk Çağlarda yaşamış bir düşünürün fikirlerini konu edindiğinden, herhangi bir gizlilik veya herhangi bir sakınca barındırmamaktadır. Makalede istifade edilen kaynaklar kaynakçada gösterilmiştir. Herhangi bir kişi veya kurum ile irtibatlı, güdümlü veya menfaat birliği yoktur. Açık, erişilebilir kaynaklar kullanılmış olup bilimsel yayın olma amacı dışında başka bir amaç gütmemektedir.

Sanat Felsefesi Nedir?

Sanat felsefesini her düşünür kendi penceresinden tanımlamaya çalışır. Platon'dan Aristoteles'e Kant'tan Hegel'e varıncaya değin sanatın yapısı, amacı ve işlevi farklı farklı ve dönemsel koşullara göre değerlendirilmiştir. Günümüz koşullarında genel kabul görmüş birkaç tasnife baktığımızda sanat felsefesi:

"Felsefenin yalnızca sanat eserleriyle bağlantılı olarak ortaya çıkan problemleri ve kavramları ele alan, sanatın farklı kültürlerdeki yerini, insan açısından yerine getirdiği fonksiyonu ve insan için taşıdığı anlamı araştıran dalı" (Cevizci, 2005:1450) olarak tarif edilmektedir.

Ömer Naci Soykan ise sanat felsefesini sanat varlığının felsefi bilgisi olarak tarif eder. Sanat dört öğeden meydana gelmektedir. Bunlar: sanatçı, sanat eseri, alımlayıcı özne ve sanat eseri-alımlayıcı ilişkisidir (Soykan, 2015:17). Bir başka tanımda ise: "Sanat felsefesi, sanatın, sanatsal yaratmaların ve beğenilerin özü ve anlamını konu olarak ele alan bir felsefe dalıdır (Bozkurt, 1995:25). Schelling ise sanat felsefesini ilahi olanın temaşası, Tanrı üzerine yapılacak tefekkürün akli boyutu olarak görür.

"Zorunluluk ve özgürlük birbiriyle bilinçsiz ve bilinçlinin birbiriyle ilişkisi gibi ilişkilidir; sanat, dolayısıyla, bilinçli ve bilinçsiz etkinliğin özdeşliğine dayanır (19. Önerme). Güzellik ve hakikat özsel olarak ya da ideaya göre birdir (20. Önerme). Evren Tanrı'da mutlak sanat eseri olarak ve ebedi güzellikte kurulmuştur (21. Önerme). Tanrı'nın asli örnek olarak, yansıma imgede güzellik haline gelmesi gibi, aklın ideaları da yansıma imgede sezildiklerinde, güzellik haline gelirler ve bu yüzden aklın sanatla ilişkisi, Tanrı'nın idealarla ilişkisine denktir (22. Önerme). Tüm sanatın dolayimsız nedeni Tanrı'dır" Schelling, 2017: 75-80.

R. G. Collingwood'un İhtirazları

R. G. Collingwood, Platon felsefesi üzerine yaptığı araştırmalarla ve kaleme aldığı diğer felsefi eserlerle tanınan bir düşündür. Bu araştırmamızda çokça istifade edeceğimiz bir filozof olacaktır. R. G. Collingwood, Platon'un sanat karşıtı bir mecrada konumlandırılmasına karşı çıkar. "Son yıllarda Platon'un Devlet, *X. Kitap*'ında sanatla ilgili anlattıklarını bir sanat teorisi olarak değil, sanata bir saldırı olarak görmek olağan hale gelmiştir" demektedir (Collingwood, 1925: 2). R. G. Collingwood, Platon'un sanata dair görüşleri üçlü gerçeklik derecelerine göre tasnif eder. Buna göre:

Üç Gerçeklik Derecesi: Nesnelerin üç mertebesi veya derecesi ayırt edilir:

- Birincisi, tamamen gerçek ve tamamen anlaşılabilir olan mutlak ve ebedi form
- İkincisi, formdan kopyalanan algılanabilir nesne,
- Üçüncüsü, nesneden kopyalanan sanat eseri (Collingwood, 1925: 155).

Bir yatağın formu birinci dereceden bir nesnedir, bir marangoz tarafından yapılan algılanabilir yatak ikinci dereceden bir nesnedir, bir ressam tarafından yapılan yatak resmi ise üçüncü dereceden bir nesnedir. Bir düzenin nesnelerini başka bir düzenin nesneleriyle karıştırmamak önemlidir. Çünkü üçüncü düzeyin nesnelerini ikinci düzeyin nesneleriyle karıştırırsak, sanatçının tasvir ettiği nesnelere yapan tüm zanaatlarda yetenekli olduğunu varsayma hatasına düşeriz. Mesela destan yazan bir şairi stratejiden, politikadan vb. anladığımızı hayal etme hatasına düşeriz. Bu hata, sanatçının aslında sadece doğaya ayna tuttuğu halde doğayı yaptığını sanma hatası, sanat eserinin zanaatkarın yaptığı nesnelere tamamen farklı bir düzlemde durduğunu, farklı bir varlık düzenine ait olduğunu anlamamaktan kaynaklanır (Collingwood, 1925: 155).

Bilginin Üç Derecesi: Birinci dereceden bir nesnenin değeri mutlak ve koşulsuzdur. İkinci dereceden bir nesnenin değeri mutlak değil, tatmin ettiği ihtiyaca görelidir. Dolayısıyla, yapımcısı, neden başka bir şekilde değil de bir şekilde yapılması gerektiğini bilmez. Ancak kullanıcının ne istediğini bildiğini varsaymak ve emirlere itaat etmek zorundadır. A fortiori, üçüncü dereceden bir nesnenin değeri mutlak değildir, ancak ikinci dereceden karşılık gelen nesneye görelidir. Bu nedenle, sanatçının bu değeri kavraması, bir nesnenin diğer tüm kavrayışları gibi, karakter olarak kavranan nesne tarafından koşullandırılmalıdır. İkincinin birinciyle ilişkili olduğu gibi ikinciyile ilişkili üçüncü dereceden bir bilgidir. Şimdi ikincisi, zanaatkarın bilgisi, kesinlikle bilgi değil, kanaattir. Birinin bilgisi tarafından yönlendirilen bir kanaattir, bilgi hakkında bir kanaattir. Bu nedenle sanatçının bilgisi, birinin kanaati tarafından yönlendirilen bir kanaattir, kanaat hakkında bir kanaattir, ikinci dereceden bir kanaattir (Collingwood, 1925: 155).

Sanatın Duyusalığı: Platon'a göre sanat tüm veçhesiyle duyusaldır. Duyusal olduğundan değişime ve dönüşüme mutant bir yapı arz eder. Duyusal veriler kendini deneyim ile ispatlar. Bilgi, kanıtlamaya başvurarak kendini haklı çıkarabilir. Kanaat kendini kanıtlayamaz ancak otoriteye başvurabilir. Sanat, kanaat hakkında kanaat olarak, hiçbirini yapamaz ve bu nedenle standardı yalnızca anlık duyunun standardı olabilir. Platon'a göre algılarımız bize malumat sağlar. Fakat bu malumatlar episteme gibi hakikat bilgisi değil, duyuların gönderisidir. Algı bir kanaat örneği olarak alıntılanır, hataya açıktır, ancak bu hatayı ölçerek, sayarak ve tartarak düzeltebiliriz, böylece algının doğruluğunu test etmek için algıdan başka bir şeye başvurabiliriz, tıpkı dizgin yapımcısının dizginlerinin iyi yapıp yapılmadığı sorusunu çözmek için biniciye başvurması gibi. İkinci dereceden bir nesne doğrudan birinci dereceden bir nesneye gönderme yapar ve bu da doğru görüşü yanlıştan ayırmamızı sağlar. Ancak üçüncü dereceden nesnelere söz konusu olduğunda, böyle bir referans ve dolayısıyla doğruyu yanlıştan ayırma olanağı yoktur. Bu ayırım sanat düzeyinde basitçe ortadan kalkmıştır. Sanat bu nedenle aklın yok olma noktasında yer alır. Ancak insan doğası akıl ve duygudan oluştuğu için, aklın yok olma noktası duygunun mutlak kuralıyla çakışır. Sanat duyguları teşvik eder ve onlara hitap eder. Onun yönetici ilkesi, mutlu ve düzenli bir yaşamda akıl tarafından kontrol edilmesi gereken tutkulardır. Bu nedenle estetik deneyim psikolojik bir anarşi, bir sefahat alemidir (Collingwood, 1925: 156).

Platon'un sanat anlayışındaki anahtar kavram taklit ya da kopyalama (*mimesis*) kavramıdır. Düşünüre göre bir marangozun başka bir sandalyeye benzeyen bir sandalye yaptığı ya da bir ressamın başka bir resme benzeyen bir resim çizdiği türden bir faaliyeti kastettiğini varsaymaya dayanmaktadır. Burada kopyalama ile kastedilen tam olarak bu değildir. Kopya, aynı düzene sahip ve mümkün olduğunca orijinaliyle aynı özelliklere sahip bir nesne değil, tamamen farklı bir düzene sahip, bu düzene uygun

özelliklere sahip, ancak başka bir düzene sahip bir nesneyle benzerlik yoluyla ilişkili olan ve bu benzerlikte kendine özgü değerinin temelini oluşturan bir nesne anlamına gelir. Böylece marangoz bir yatağın biçimini kopyalar. Marangoz bunu yaparken yatağın ikinci bir formunu üretmez. Platon, bunu yapamayacağına dikkat çeker. Bir formun özü, onun yinelenememesidir. Marangozun ürettiği şey bir kavram ya da anlaşılabilir bir nesne, birinci dereceden bir nesne değil, bir algı ya da görünür bir nesne, ikinci dereceden bir nesnedir. Değeri bir yatak formuyla ilişkisinden, bu formu algılanabilir bir biçimde somutlaştırma girişiminden ibaret olan bir algıdır. Bu algılanabilir yatak, örneği olarak formla ilişkili değildir, çünkü yataklığın bir örneği değildir. Evrensel yataklığın bir cisimleşmesi değildir, yalnızca böyle bir cisimleşme girişimidir. Çünkü algılanabilir olan kusurlulukla, gerçek dışılıkla, anlaşılmazlıkla lekelenmiştir. Dolayısıyla kavramın mükemmelliğini algılanabilir biçimde somutlaştırma girişimi kendi içinde çelişkili bir girişimdir ve başarısızlığa mahkumdur. Algılanabilir yatak, yataklığın bir örneği değil, yalnızca yataklığa bir yaklaşımdır. Platon'un kopyalama terimiyle ifade ettiği de bu yaklaşma fikridir (Collingwood, 1925: 156).

Platon, mimesisi (taklit) belirli bir malzemede, o malzemeden yapılmamış bir nesneye benzeyen, bir nesne inşa etmek olarak görür. Malzemenin kendisi, benzerliğin aslına uygunluğu üzerinde aşılmaz bir kısıtlama getirir. Bu kavramın, sanatçının belirli bir malzemede, o malzemenin izin verdiği ölçüde, farklı bir malzemedeki bir nesneyi temsil etme girişimine açık bir göndermesi vardır. Ama *Devlet*'te Akhilleus'un kalkanının altınını sürülmüş karıkların toprağından ayıran salt ampirik uçurum, görünüş ile gerçeklik arasında metafizik bir uçuruma dönüşmüştür. Görünüş, gerçekliğin bir taklidi, algılanabilir nesnelere açısından kavramsal dünyanın bir kopyası olarak düşünülmüştür. Şüphesiz, kopyalama ya da taklit kavramlarının bu doktrin üzerine yüklediği tüm ağırlığı taşımakta yetersiz kaldığı ileri sürülebilir (Collingwood, 1925: 157).

Platon'un *Devlet*'te yaptığı sanat tanımına göre, sanat bir tekrarlama sürecidir. Algının kavramı kopyalaması gibi, sanat eseri de algıyı kopyalar. Bu, sanat eserinin algılanabilir bir nesnenin tıpkısı olduğu, aynı özelliklere sahip olduğu ve aynı türden bir değer iddia ettiği anlamına gelmez, tam tersi anlamına gelir. Bu, tıpkı algının kopyaladığı kavramdan tamamen farklı bir metafizik düzlemde olması gibi, sanat eserinin de algıdan farklı bir düzlemde olduğu anlamına gelir. Algıların karakteristik özelliklerinden hiçbirine sahip değildir, ancak tamamen kendine özgü niteliklere sahiptir. Yine de bir değere sahip olduğu ölçüde, bu değer onun algılar dünyasıyla ilişkisine bağlıdır, tıpkı bir algının değerinin kavramlar dünyasıyla ilişkisine bağlı olması gibi algılanabilir yatak, yatak olma idealiyle olan ilişkisine göre değerlendirildiği gibi, bir yatak resmi de algılanabilir yatakla olan ilişkisine göre değerlendirilir. Bazen sanatçının gerçek modeliyle sınırlı kalmadığı, kendi hayalinden yeni tasarımlar oluşturduğuna dikkat çekilir (*Devlet*, V. Kitap, 472d). Benzer şekilde bir ressam bir insanı gerçekte olduğundan daha canlı ve daha güzel bir şekilde resmedebilir. Buradan da sanatçının gerçekten algıyı değil kavramı, gerçek olanı değil ideal olanı ortaya koyduğu sonucuna varılabilir. Platon bu noktada sanata ve sanatçıya hayranlıkla bakar ve bunun ilahi bir vergi olduğunu düşünür. Yani yaratıcı bir sanatkarın bilgisi ilahi alameden alınan bir bilgidir. Hiçbir insan nesnelere bakarak ideal ve üstün bir varlık tasavvuruna ulaşmaz.

Sanatı bilimden, ahlaktan ve el sanatlarından ayırmak ve kendine ait bir alanı olduğunu iddia etmek, eserlerinin değerini bilimsel hakikatten ve pratik faydadan ayırmak ve onları ayrı bir metafizik kategoriye yerleştirmek, gerçek bir sanat felsefesine doğru atılan ilk adımdır. Ancak gerçekliğin üç derecesi doktrininde bu salt olumsuz imadan daha fazlası vardır. Ayrıca her bir derece ile bir sonraki derece arasındaki ilişkiye dair olumlu bir açıklama da ima edilmektedir. Algı dünyası düşünce dünyasından tamamen farklıdır ama sadece farklı değildir. Onunla pozitif bir ilişkisi vardır ve bu ilişki onu kopyaladığı söylenerek ifade edilir. Benzer şekilde, sanat eseri, algı dünyasından tamamen farklı olsa da onunla aynı türden pozitif bir ilişkiye sahiptir (Collingwood, 1925: 158).

Platon, sanatın doğayı kopyaladığını savunur. Ancak kopyalama ile neyi kastettiği iyi tahlil edilmelidir. Düşünürün *Devlet* adlı eserine baktığımızda özellikle VI. ve VII. Kitap'larda Platon, evrenin çeşitli gerçeklik derecelerine göre tabakalandığını ayrıntılı bir şekilde açıklamaktadır. Yalnızca en yüksek derece mutlak olarak gerçektir ve bu nedenle diğer dereceler nihai olarak mevcut değildir. Onlar gerçeklik değil görünüşdür. Benzer fiilen görünürler ve bu nedenle insan yaşamı açısından onların hesabını vermek gerekir. Şimdi yalnızca en yüksek derecenin gerçek olduğunu söylemek, yalnızca onun kendi niteliklerine kesinlikle sahip olduğunu söylemektir. Çelişkili niteliklere sahip olan, yani gerçekte hiçbirine sahip olmayan şeyler, zihnin ya da dilin hatası yüzünden değil, kendi içsel anlaşılmazlıkları nedeniyle, haklarında hiçbir açıklama yapılamayacak şeylerdir. Daha doğrusu, onlar hakkında bir tür açıklama yapılabilir, ancak bu kendi kendisiyle çelişen bir açıklama olacaktır. Onlara çelişkili yüklem atfedecektir ve bu yüklem

gerçek olana ve başka hiçbir şeye gerçek anlamda uygulanabilirliği olmayan terimler olacaktır. Yaklaşık olarak reality terimleriyle tanımlanabilen şeylerin ya da yarı-şeylerin bu derecesi, en yüksek derecenin bir altındaki derecedir. Herhangi bir şey olduğu kadarıyla, en yüksek derecenin karıştırılmış ya da saptırılmış bir versiyonudur. Onu anlayabildiğimiz ya da kavrayabildiğimiz kadarıyla, bunu ancak gerçeğin böyle karıştırılmış bir versiyonu olarak düşünerek yapabiliriz (Collingwood, 1925: 159).

Platon'a göre bir gerçeklik ile onun karıştırılmış bir versiyonu arasında var olan bu ilişki, daha ileri bir aşamada, gerçekliğin karıştırılmış versiyonu ile bu karışıklığın karıştırılmış bir versiyonu arasındaki bir ilişki biçiminde yeniden ortaya çıkabilir. Bu üçüncü derece, taklidin taklidi, yine bir anlamda yaklaşık olarak tanımlanabilir olacaktır. Ama sadece yaklaşık olarak tanımlanabilir, ikinci derece açısından, yani kendisi bir karışıklık olan şey açısından ve dolayısıyla üçüncü derece ikinci derecede anlaşılmazdır. Dahası, böyle bir dereceler dizisinde, altıncı kitabın sonunda her derecenin kendi içinde, onu diğerlerinden ayıranlara benzer türden ayrımlar geliştireceği gösterilmiştir. Böylece her biri birbiriyle ve bütünlü aynı genel yapı tipini gösterecektir. Filozofun alt derecelerdeki gerçeklik bölgesine geçmesini sağlayan bu yapının incelenmesine diyalektik denir. Bu gerçeklik dereceleri teorisi, tartışmasız bir şekilde *Devlet*'in bütününe ve özellikle de taklit kavramının anahtarıdır. Her derece bir üsttekini taklit eder. Yani bir üsttekinin olduğu şey olmaya çalışır. Şimdi bu, nesnenin terminolojisinden öznenin terminolojisine tercüme edildiğinde, nesnelerin dereceleri kadar çok sayıda deneyim biçimi veya derecesi olduğu ve her bir deneyim derecesinin bir üsttekinden zevk aldığına inanma hatasını içerdiği anlamına gelir. Çünkü alt dereceler tanımları gereği gerçek değildir. Yani gerçek evren bu derecelere ayrılmamıştır ama tamamen en yüksek derecenin içinde yer alır. Diğer dereceler yalnızca görünüşten ibarettir. Bunlar aslında çeşitli türden hatalar altında çalışan kişiler tarafından yanlış algılanan gerçekliğin kendisidir. Bu ayrım aslında yalnızca hata dereceleri ya da daha doğrusu güçleri arasındaki bir ayrımdır. İki gerçek şey arasındaki benzerliği, hatta daha az gerçek olan bir şeyin daha gerçek olan bir şeyle ilişkisini ifade etmez. Bir görünüş ile onun görüldüğü gerçeklik arasındaki ilişkiyi ifade eder. Bu durum yatak örneğinde görülür. Algılanabilir yatağa formun kopyası denir. Çünkü o aslında bir yatak değildir, yatak adını verdiğimiz bir şeydir. Çünkü yatak olma idealinin onda somutlaştığını düşünme hatasına düşeriz, oysa gerçekte öyle değildir. Sınıflar arasındaki ayrımın kaynağı ve temeli düpedüz hatadır. Hatayı ortadan kaldırdığınızda sınıflar sistemi de ortadan kalkar (*Devlet, X. Kitap, 595-608*).

Platon'a göre sanat, estetik deneyimin doğal sonucudur. İnsan duyuşsal bir deneyimi müşahade eder ve bu deneyim kopyalanır. Filozofun felsefesinin karakteristik özelliği algının aldatmaca olduğu ve duyuların hakikatin önündeki perde olmasıdır. *Devlet, VI. Kitap* 'taki Mağara Alegorisi'nde mağara duyular, mağaranın dışı ise hakikat alemidir. Sanat bu noktada duyuşsal deneyime konu olması bakımından, bölünmüş çizginin alt doxa kısmına karşılık gelmektedir. Sanat dünyası doxa dünyasının yani duyular ve kanılar dünyasının içindedir. Sanat bilgi değildir, çünkü doğruluğu için övülemez ve nesnesi kavram değildir. Sanat, fikir değildir, çünkü faydası için övülemez ve nesnesi algı değildir. Sanat, bilgi değildir çünkü zorunlu ve tümel hakikatlerin kavranması yoktur. Sanat, bir kanaattir ama şans eseri doğru yargıların oluşabileceği doğru bilgi ile desteklenmiş bir kanaat değildir. Özünde ya da rastlantısal olarak hakikatle hiçbir ilgisi yoktur. Sanat nesnesi ne gerçektir ne de gerçek gibi görünür. Başka bir deyişle, estetik deneyim ne bilgidir ne bilgiyle ilişkisi olabilir. O halde onun ve nesnelere doğru adı nedir? Estetik deneyimin doğru adı hayal gücüdür ve nesnelere doğru adı da fantazmalar ya da imgelerdir. Bu durumda sanatçı sadece bilgidir değil, fikirden bile yoksundur (*Devlet, X. Kitap, 602*). Sanat eserleri hiçbir hakikat, hatta bir ihtimal doğru olabilecek iddialar bile içermez, sadece soyulduğunda geride hiçbir şey bırakmayan bir cazibe içerir (*Devlet, X. Kitap, 601*). Bu cazibe bizim güzellik dediğimiz şeydir.

Platon, içinde yaşadığımız dünyanın gerçekliği hakkında herhangi bir tereddüte sahip değildir. Yani düşünür açısından içinde yaşadığımız dünyanın varlığı veya yokluğu tartışma konusu değildir. Vardır ve oradadır. Sorun onun özünün ne olduğu sorunudur. Düşünürü göre içinde yaşadığımız dünya basit, adi ve ikinci dereceden bir kopya, bir taklittir. Platon, algı nesne ilişkisinde iki çıkarım yapar. İlk çıkarım, gerçeğin kanıtlanabilirliğinin yerine algının kesinliğini koyar. İkinci çıkarım ise bunun yerine fantazmaya yapışan cazibeyi ya da duyuşsal atmosferi koyar. Fantazmanın neden bu cazibeye sahip olduğunu soracak olursak, yanıt şudur: çünkü fantazm dolaylı olarak hakikati sembolize eder. Sembolizm, doğası gereği, gerçeğin imgesi bir biçimde örtülü ya da kılık değiştirmiş olarak kavranmasıdır. Bu şekilde kılık değiştirmiş olan gerçek, düşünülmeğe ziyade hissedilir, yani zihne sembole yapışan duyuşsal bir atmosfer biçiminde sunulur. Sembol, kendisini ancak bir aciliyet hissi, burada yüce değere sahip bir şey olduğu hissi, açığa çıkmış ve henüz açığa çıkmamış bir gizemin huzurunda olduğumuz hissini bizde uyandırır. Sanatın, Sokrates'in de işaret ettiği gibi, düşünceli ve zeki insanlara yaptığı kendine özgü güçlü duyuşsal çekiciliğin

nedeni budur. Sokrates'in bu kadar canlı bir şekilde betimlediği çekiciliğe karşı verilen mücadelenin kendine özgü bir acılığı olmasının nedeni de budur (Collingwood, 1925: 162).

Diyaloglardaki Sanat Teması

Platon, (*Sokrates'in Savunması*, 22a-c)'de şairler hakkındaki bazı gözlemlerini açıklar. Bu gözlemler *Devlet*'te belirtilen görüşle dikkate değer benzerlik ve farklılıklar gösterir. Platon burada şairleri ve zanaatkarları ayrı ayrı ele alır ve onlara oldukça farklı zihinsel özellikler atfeder. Dahası, şairlerin kendi sözlerini anlamadıklarını ve şiirsel yeteneklerinin onları genel olarak diğer insanlardan daha bilge olarak göstermediğini ortaya koyar. Burada *Devlet* doktrininin olumsuz yönü açıkça görülmektedir. Sanat bilgi değildir ve dolayısıyla Sokrates'in ilkelerine göre ahlak da değildir. Ancak bu keşif salt bir deneyim meselesi olarak sunulur. Genel olarak herhangi bir felsefi zihin teorisiyle temas ettirilmez. Devlet doktrininin pozitif tarafına, yani sanatın taklit ve nesnelere fantazm olarak nitelendirilmesine karşılık gelen herhangi bir şey ifade etme girişimi de yoktur. Elbette bu, Sokrates'in ya da Platon'un *Savunma'yı* yazdığına böyle bir doktrine ulaşmadığını kanıtlamaz. Savunma konu olarak bir sanat felsefesi ya da teorisi ortaya koyma mecrası değil de daha çok haksız yere ölen bir insanın masumiyetini ispatlama girişimidir. (Sokrates'in Savunması, 17a-42a).

Platon, kısa bir diyalog olan *İon* diyalogunda şairi değil, onun yorumcusu rhapsode'yu eleştirir. Ancak diyalog boyunca Sokrates şiirin kendisi hakkında çok açık bir şekilde bazı görüşler ortaya koyar. Şiir, mıknaüs gibi ilahi bir güçtür (İon, 533d) ve sanatçının etkileri becerikli zanaatkarlığa değil, ilhama bağlıdır (İon, 533e). Bir müzisyen bir şölende beste yapar, coşar, kendinden geçer ve çok etkili cümleler sarf eder. Bu bir coşkunluk durumudur ve sanatçı akıl ile değil duygu ile yaşamını sürdürür. Bundan dolayı sanatçının malzemesi duygu, coşkudur ama akıl değildir (İon, 534a). Dolayısıyla şair havai bir varlıktır ve ancak düşünce ve akli kovduğu zaman havalanabilen kutsal bir kuştur (İon, 534b). Bu diyalogda yine sanatın bilgi olmadığı, aslında bilginin yokluğunu gerektirdiği ve ayrıca zanaat ya da beceri de olmadığı vurgulanmaktadır. *İon*'un doktrini tamamen olumsuzdur. *İon*'un tutumu, orada savunulan görüşün profesyonel edebiyatçılar tarafından genel olarak görüldüğünü oldukça açık bir şekilde gösterir. *İon*'un bu tutumu çağdaş görüş tarafından sapkın olarak kabul gören faydacı bir sanat görüşüne saldırdığını aklıda tuttuğumuzda daha anlaşılır hale gelir (İon, 530A- 541a).

Platon, *Şölen* adlı diyalogunda güzelliğe dair sorgulamalar yapar. Güzelin idealar ile olan ilişkisi ortaya konur. *Şölen* diyalogu bizi doğrudan *Devlet* diyaloguna yeniden yönlendirir. Burada ilk kez sanatın ne olduğuna dair bir doktrin buluyoruz. Üstelik bu doktrini üçüncü kitapta değil, kronolojik olarak daha sonra gelen onuncu kitapta buluyoruz. Bunun nedeni nedir? Platonik Sokrates'in tarihsel Sokrates'le özdeş olduğunu savunanlar, Platon'un edebi kariyeri boyunca onuncu kitapta Sokrates'e atfettiği teoriyi bildiğini, ancak daha önce bunu ifade etme fırsatı bulamadığını iddia edeceklerdir. Ancak bu görüş, güçlükler içermektedir. Birincisi, daha önceki hiçbir eserde, şimdi ilk kez dile getirilen pozitif teoriye dair hiçbir ipucu yoktur, oysa daha sonraki eserlerde bunun hem doğru hem de tanıdık olarak tekdüze bir şekilde varsayıldığını göreceğiz. *İon*'un Sokrates'in sanatın doğasına dair olumlu bir açıklama yapmak için hiçbir fırsatı olmadığı doğru değildir. *İon*, bir açıklama yapmaya çalışır ve başarısız olur. Eğer Platon *İon*'u yazdığına *Devlet*'te belirtilen teoriye zaten sahipse, bu çok ilginçtir. *İon* ile *Phaedrus*'u karşılaştırdığımızda bu durum daha da ilginç bir hal alır. Üçüncü olarak, *Devlet*'in kendi içinde terminolojide dikkate değer bir değişiklik vardır. Üçüncü kitapta bazı sanatlar mimetiktir, bazıları değildir; eğitimde izlenmesi gereken ilke ise mimetik olmayan sanatın özgürce, mimetik sanatın ise ancak belirli kısıtlamalar altında kullanılmasıdır (*Devlet*, III. *Kıtap*, 392, 396). Onuncu kitapta konu, sanata izin vermemekte haklıydık (*Devlet*, X. *Kıtap*, 595) diyerek ve mimetik ve mimetik olmayan sanat arasındaki bu hala ima edilen ayrıma meydan okuyarak, tüm sanatın mimetik olduğunu ve aslında bunun tüm doğasının anahtarı olduğunu tartışmaya devam ederek tanıtılır. Platon daha sonraki eserlerinde de bir daha asla taklitçi olmayan sanatın varlığını ileri sürmez ya da ima etmez. Bu, Platon'un çifte taklit olarak sanat teorisine *Devlet*'in üçüncü kitabını yazdıktan sonra ulaştığı hipotezi dışında anlaşılmalıdır ((*Devlet*, X. *Kıtap*, 595).

Platon, *Phaedrus*, *Sokrates'in Savunması* ve *İon* diyaloglarındaki kısmen olumsuzluk içeren negatif doktrini, *Devlet*'te ona yapılan pozitif eklemelerle açıkça tamamlanmış olarak yeniden ortaya çıkarır. Sadece şiirin coşku ya da ilham, aklın akliselimine karşıt olarak ilahi delilik olduğunu değil, aynı zamanda bu nedenle şairin ruhlar skalasında aşağılarda yer aldığını ve şairler arasındaki keskin ayrım dikkat çekicidir. Bir oyun olan edebi sanat (*Devlet*, X. *Kitap*, 602), kendini adil, soylu ve iyi şeyler hakkında hikayeler anlatmaya adarsa soylu bir oyun halini alabilecektir (*Phaedrus*, 276c-e). Ancak bu soylu oyun

diyalektiğin daha soylu çalışması tarafından aşılır (*Phaedrus*, 276e). Bu pasajda bahçecilikle bahçelerde oyun oynamanın karşılaştırılmasından yola çıkılarak, felsefeye bir ön hazırlık yapılmaktadır. Çünkü hakikati temaşa etmek başka, onun hakkında malumat sahibi olmak başkadır. Bu nedenle *Phaedrus*'ta, derinleştirilmiş bir anlamla da olsa hala kullandığı coşku hakkındaki muğlak dilden çok farklı, olumlu bir sanat görüşü varsayılır. Bu olumlu görüş tam olarak *Devlet*'in onuncu kitabındaki görüştür. Platon burada sanatın doğası sorununu yeniden açmıyor. Daha ziyade Devlet'teki tartışmanın sonuçlarının geçerli olduğunu varsayıyor. Felsefe ile retorik arasındaki ilişkiyi tartışmak için bir zemin inşa etmeye çalışıyor (Collingwood, 1925: 166).

Platon'un Yasalar adlı diyalogunda sanatın ele alınışı özel bir öneme sahiptir. Çünkü bu diyalog düşünürün son dönemine aittir. *Yasalar*'da düşünür gerçekten sağlam bir sanat anlayışına ve yetkin bir sanat felsefesi teorisine ulaşır. *Yasalar*'daki sanat tartışması, daha önceki eserlerde gelişimini izlediğimiz sanat teorisiyle tam bir uyum içinde olan bir sanat teorisini ifade eder ya da varsayar. İkinci kitapta şarkı ve dansın gençlerin eğitimindeki yeri tartışılmakta ve insan yaşamı açısından önemi belirtilmektedir. Sanat yaşam boyu devam eden ve edecek olan hayati bir etkinliktir. Ancak yetişkin yaşamındaki gerçek değerinin bir eğlence ya da işten arınma olduğu ve bu eğlencenin yetişkin yaşamının temel amaçlarıyla uyum sağlayacak şekilde düzenlenmesi gerektiği varsayılmaktadır. Bu kitap boyunca şarkıların ve dansların mimetik olduğu savunulmaktadır (*Yasalar*, 669b). Dolayısıyla Platon'a göre, bunların değeri ancak kopyaladıkları gerçekliği, gölgesi oldukları özü bilen biri tarafından doğru bir şekilde aktarılsa insanı doxa zindanından epistemenin aydınlığına ulaştırabilir (*Yasalar*, 658-659).

Platon, *Devlet* adlı diyalogunda dramatik performanslar konusunu gündeme getirir. Hem trajedi hem de komedi ele alınır. Komedi sanatı normal insandan beklenen davranışlardan daha aşağı veya bayağı davranışları ele alır. Trajedi ise normal insan davranışının üstünde olan davranışları ele alınır. Platon, bu her iki oyun türünü de kabul eder. Trajedi ve Komedi toplum açısından faydalı bulunur. Ancak komedi oyunu sadece köleler ve yabancılar tarafından oynanacaktır (*Yasalar*, 816d). “Şehrimiz trajik oyuncular tarafından ziyaret edildiğinde, onlara biz de oyuncuyuz, çünkü tüm şehrimiz en asil ve en iyi hayatın bir taklidi olarak tasarlanmıştır diyeceğiz. Ama tam da bu nedenle size serbestlik tanımayacağız. Oyuncularınızı sıkı bir sansüre tabi tutacağız ve onayladıklarımızı destekleyip onaylamadıklarımızı yasaklayacağız” (*Yasalar*, 817b-e). Bu tam bir çifte taklit teorisidir. Burada *Devlet*'te ortaya konan ilkelerle çelişen hiçbir şey yoktur. Tam tersine, daha önceki eserde savunulan görüşler, daha sonrakinin ayrıntılarının geliştirildiği öncüller olarak kullanılır. *Yasalar* dramaya izin verirken, *Devlet* Tanrılara ilahiler ve iyi insanlara övgüler dışında hiçbir edebi sanata izin vermez (Devlet, X. Kitap, 607a). En iyi ve en rasyonel yaşamın sadece akıl tarafından kontrol edilen bir yaşam olduğu Platon'un tüm eserlerinde zikredilir. *Yasalar*'ın dramatik sansürü, amaçlanan sonuca ulaşmak için belki de Devlet'te öngörülen konu ve biçim kısıtlamalarından daha iyi bir araçtır. Böylece, edebi kariyeri boyunca, Platon'un tutarlı bir şekilde sanatın bilgi, ahlak ve faydadan oldukça farklı, kendine özgü bir şey olduğunu savunduğunu görürüz. Bu nedenle nesnesi gerçek ya da iyi ya da yararlı olan, bilgi ya da görüşün nesnesi değil, onu kavrama eylemi kadar benzersiz bir nesnedir (Collingwood, 1925: 167).

Platon, *Devlet*, X. Kitap'ını sanatın ne olduğuna dair pozitif bir teoriyle tamamlar. Sanat, nesnesi hayal olan bir etkinliktir. Duygusal karakteri nedeniyle bu hayalin bir sembolü olan yaratımlar ortaya çıkarır. Bu pozitif teorinin, Platon'un *Devlet*'in üçüncü kitabının yazımı ile onuncu kitabının yazımı arasında yaptığı bir keşif olduğunu belirtmek gerekmektedir. (*Devlet*, X. Kitap, 607-608). Platon'un sanat felsefesi daha az hararetle ifade edilseydi belki de modern okuyucular için daha az kafa karıştırıcı olurdu. Bu konunun Platon'un güçlü duygular beslediği bir konu olduğundan şüphe edilemez. Düşünürün duygularının gücü onun dilini derinden etkilemiştir. Özellikle de *Devlet*'in onuncu kitabında. Platon'un bu pasajı yazarken bu kadar güçlü hissettiği şeyin ne olduğunu sormaktan kaçınmak mümkün değildir. Okuyucuların bir kısmı Platon'un hissettiği şeyin püriten bir ahlakçının sanata olan itirazı olduğunu, bir kısmı ise güzele olan saygısının bir sonucu olduğunu düşünürler. Ancak bu, Platon'un her şeyden önce birinci dereceden bir sanatçı, dünyanın en büyük düzyazı üslubu ve dramatik biçim ustalarından biri olduğunu unutmak anlamına gelir. Zaten, tüm felsefi yetkinliği bir tarafa sanatçı kimliği ile her okuyanı kendine hayran bırakan bir dâhidir. Bir insan zahmet çekmeden bir sanatçı olarak bu mertebeye ulaşamaz. Platon'un eserlerinin sanatsal yönü göz önüne alınmadan, onun sanat anlayışı ve sanat felsefesi hakkında konuşmak doğru olmaz kanaatindeyiz. Genel olarak Platon'un sanat anlayışı hakkında olumsuz birkaç söz söylemek ve Devlet'teki birkaç pasajı buna kanıt göstermek alışıldık bir durumdur. Oysa, sanatı ontoloji zeminde analiz eden ilk düşünür Platon olmuştur. Plato'un sanata olan katkısı Antik Çağ sanatı göz önüne alındığında bariz olarak görülecektir. Platon'un yazıları İslam Dünyasında çok rağbet görmüş, ilk dönem

İslam Felsefesi'nin oluşumunu sağlamıştır. Platon, Homeros'tan alıntı yaparak bozuk sanatın kusurlarını göstermek istemiştir. Düşünürü göre sanat ikiye ayrılmaktadır: birincisi bozuk sanattır ki bu gençlere zevki, sefayı, eğlenceyi salık verir, ikincisi ise doğru sanattır ki bu insanlara vazifelerini doğru bir şekilde yapmayı, çalışkan olmayı, dürüst olmayı, aile büyüklerine karşı saygılı ve hürmetli davranmayı salık verir (Collingwood, 1925: 167).

Platon, tutkulu bir sanatçı ve inandığı gibi yaşamayı kendine hayat biçimi olarak gören bir filozoftur. İlk eserlerinde sanatçı yönü ağır basmaktadır. İlk yazıları, felsefeye güçlü bir ilgi duyan, ancak felsefi tartışmanın dramlaştırılmasını daha çok seven bir karakter arz etmektedir. Bunlar felsefi denemelerden ziyade edebi denemelerdir denebilir. Platon'un daha sonraki eserlerinde felsefeye giderek daha fazla daldığı ve pandomimin edebi biçiminden giderek daha fazla uzaklaştığı bilinmektedir. Bu değişimin bir çaba olmaksızın gerçekleşmemiş olması mümkündür. Platon'un kendi içinde edebi dehasının iddiaları ile felsefi iddiaları arasında gerçek bir çatışma hissetmiş olması ve felsefenin krallığına ancak saf edebiyat alanını terk ederek girebileceğini yavaş yavaş anlamış olması mümkündür. Bu çatışmanın bilinci ilk olarak *Şölen*'de ortaya çıkar ve bu diyaloga kendine özgü duygusal gerilimini veren de budur. Savaş felsefenin lehine sonuçlandırdıkça giderek gevşeyen aynı gerilim *Devlet* ve diğer diyaloglarında gittikçe azalmaya, edebiyatın alanı daralmaya devam eder (Collingwood, 1925: 168).

Platon'a göre gerçek yaşam ruhun ideaları temaşa ettiği ideal dünya veya hakikat alemidir. Filozofun uzak durması gereken dünya içinde yaşadığımız bu dünyadır. Arzuların, acıların ve kötülüklerin, karanlıkların, yoklukların, cehaletin dünyasıdır bu dünya. Mağara alegorisinde işlenen tema insanın duyular aleminden idealar alemine olan zorunlu ve sıkıntılı yolculuğu anlatılmaktadır. Sanat ve felsefenin kendilerini kadim bir kavgaanın tarafları, insanlığın yüce idealine giden yolda birer rakip oldukları *Devlet*, *X. Kitap*'ta gün ışığına çıkar. Platon'un burada sanatın iddialarını reddettiği şiddet, kesinlikle sanatın kendi zihni üzerinde sahip olduğunu hissettiği hakimiyetle orantılıdır. Felsefe ve şiir arasındaki kadim çekişmenin izleri Platon'un kendi yaşamında aranmalıdır. Muhtemelen aynı zamanda, eğitim olarak heykeltıraş ve seçim olarak filozof olan Sokrates'in yaşamında da. Platon'un zihnindeki iki güçlü eğilim arasındaki bu çatışma, Platon'un kendisinin de inandığı gibi, bu iki evrensel etkinliğe katılan her insanın zihninde benzer bir çatışmanın zorunlu olarak ortaya çıkması gerektiği doğrudur, biyografik bir ilgiden daha fazlası haline gelir. Bu açıdan bakıldığında, Platon'un tutarsızlık olmaksızın sanatın değerini ve önemini vurgulayabileceği ve onu ölümcül bir günahmış gibi kınayabileceği açıktır. Eğer sanatın insan hayatında kalıcı ve gerekli bir unsur olduğunu söylemek onu övmekse, o zaman hiç kimse sanatı Platon'dan daha kesin bir şekilde övmemiştir. Eğer onun tek ve en yüksek unsur olmadığını söylemek onu aşağılamaksa, o zaman hiç kimse onu daha kesin bir şekilde aşağılamamıştır. Ancak Platon'un iftiralara karşı sanatı korumak için acele eden bu kendini bilmez sanat savunucuları, Platon'un kendi sözleriyle kolayca yanıtlanır (Collingwood, 1925: 170).

Platon'a göre asıl olan hakikattir. İnsan yaşamının değeri kendisinden tamamen başka bir gerçeklikle olan ilişkisine göre yani hakikat alemi ile olan ilişkisine değerlendirilir. Platon, varlık ile bilgiyi, bilgi ile iyiyi, iyi ile güzeli eşitler. Bilmek yüce bir alemi bilmek, o alemin baş döndürücü güzelliğini temaşa etmektir. Ahlak, idealar alemine uygun davranmaktır. Bu nedenle bilmek ile ahlaklı olmak aynıdır. Sanat, idealara yönelen doğrudan bir temaşa değil, ideaların duygusal algılarda bıraktığı etkidir. Bu nedenle daima ikincil, daima bir vasıta. Bu düşünce Platon'un zihin ile nesnesi arasındaki ilişkiye dair gerçekçi görüşünden zorunlu olarak çıkan bir sonuçtur. Eğer nesne zihnin onu bilmesinden tamamen bağımsız, bilginin kendisinin ve dolayısıyla bilgi tarafından varsayılan her şeyin, şeylerin doğasında bir nedeni olmayan salt olumsal bir olgu olduğu sonucu çıkar. Bu anlayışa göre anlaşılabilirlik zekânın kendisinde değil, zekânın bağımsız nesnesinde aranmalıdır. Zekânın kendisi anlaşılmazdır ve gelişimindeki aşamalar iki kat daha anlaşılmazdır. Eğer bilgi teorisi yoksa, sadece bilinen şeyin teorisi varsa, a fortiori sanat teorisi de olamaz. Sanat bilgi olmadığından ve gerçek bir nesnesi olmayıp sadece hayali bir nesnesi olduğundan, nesnesinin bir teorisi bile olamaz. Platon sanat hakkında çok şey bilmektedir. Özellikle kendi döneminde yaygın olan sanat dalları mevcuttur. Bu nedenle düşünür sanat hakkında kesin ve radikal bir yaklaşımdan ziyade mutedil bir tavır takınır. Platon'un diyaloglarında çokça üstünde durulmayan ya da modern bir sorun olması hasebiyle günümüz felsefi ya da psikoloji konusu dahilinde ele alınan, zekâ, hayal, algı, zihin, imge, şema gibi kavramlarla düşünürün metinlerini tahlil etmek sakıncalıdır. Biz böyle bir yoldan ziyade düşünürün kendi metinlerinde geçen kavramlarla düşünmeyi ve bu kavramların açınmaları bağlamında ele alınması gerektiğine inanıyoruz. Bu nedenle Platon'un haklı olarak düşündüğü gibi, hayal etme eylemi bilme etkinliğinin temel bir aşamasıysa, o zaman estetik bilinç salt olumsal, irrasyonel ya da anlaşılmaz bir olgu değil, felsefi düşüncenin olası bir nesnesi, gerçekliğin kurucu bir unsurudur (Collingwood, 1925: 172).

SONUÇ VE TARTIŞMA

R. G. Collingwood kılavuzluğunda 'Platon felsefesinde sanat ve sanat felsefesinin yeri, mümkünlüğü ve değeri'ni araştırmaya çalıştık. Platon'un sanata bakışını sağlıklı bir şekilde tahlil edebilmek için onun idealar öğretisine bakmak gerekmektedir. Platon bir diyalogunda bir konuyu ele alıp tam bir çözüme kavuşturmaz. Aynı konuları farklı diyaloglarda tekrar ele alır. Bu nedenle Platon'un sanat felsefesinin ortaya çıkarılabilmesi için tüm eserlerini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Sadece *Devlet*, X. Kitap 595-608 numaralı pasaja bakarak çıkarımda bulunmak bir araştırmacıyı yanıltabilir. Düşünce tarihinde ilk sistemli ve ontolojik temelli sanat teorisini Platon geliştirmiştir. Düşünürün mimesis kavramı basit taklidi değil, yaratıcı, üretici bir meydana getirmeyi içermektedir. Sanat kavramı ele alınırken konjektürel düşünölmeli, anakronizmden uzak durmalıdır. Platon'dan günümüze insanlık iki bin beş yıllık bir deneyim yaşamıştır. Düşünürün zamanındaki sanat ile günümüzdeki sanat anlayışı oldukça farklıdır. İlk çağ yaşanmakta, tarıma dayalı bir hayat pratiği sürdürölmektedir. Böylesi bir dönemde zanaatkar ile sanatçı ayrımı yapmak mümkün değildir. Görebildiğimiz kadarıyla düşünürün sanat olarak addettiği şeyler bir mesleği ustalıkla yapma anlamındadır. Bir marangozun sedir yapması, bir ayakkabıcının ayakkabı yapması, bir demircinin kılıç yapması mesleki incelik, ustalık, pratiklik ve yetkinlik olarak kabul edilebilir. Platon sanatın toplumsal ve ahlaki boyutlarıyla ilgilenir veya önceliği topluma sağladığı fayda ve bireye kazandıracığı ahlaki hasletlerdir. Düşünürün ideal devletten kovmaya çalıştığı kimseler, ayyaşlığı, kötölüğü, hırsızlığı, tembelliğı insanlara överek veya özendirerek anlatan şairlerdir. Platon, toplumun eğitimine, bireyin ahlakına katkı sağlayacak sanatı övmekte ve bunun eğitimde kullanılmasını istemektedir. Gençlere dine saygılı olmalarını, vatanları için ölüme koşmalarını, anne-babalarına hürmetli olmalarını, yasalara itaat eden yurttaşlar olmalarını salık veren müzik ve şiir değerlidir ve gereklidir. Kısaca Platon açısından sanat ontolojik temellidir ve onun varlık, bilgi ve ahlak görüşüyle paraleldir.

Yazarlık Katkısı

Bu araştırma tek yazarlı olarak yürütölmüştür.

Etik Kurul Beyanı

Bu araştırma için etik kurul onayı gerekmemektedir.

KAYNAKÇA

- Arslan, A. (2014). *İlkçağ Felsefesi Tarihi, Sofistlerden Platon'a 2*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Badio, A. (2022). *Platon'un Devleti* (Çev.: Savaş Kılıç Özyıldırım). İstanbul: Metis Yayınları.
- Bazin, G. (2014). *Sanat Tarihi* (Çev. Selahattin Hilav), İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Bozkurt, N. (1995). *Sanat ve Estetik Kuramları*. İstanbul: Ara Yayıncılık.
- Cabanne, P. (2018). *Kübizm* (Çev. Işık Ergüden). Ankara: Dost Yayınları.
- Cevizci, A. (2005). *Paradigma Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2014). *Platon*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016). *İlkçağ Felsefesi Tarihi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Collingwood, R. G. (1925). Plato's Philosophy of Art. *Mind*, 154-172 Published by: Oxford University Press on behalf of the Mind Association Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/2249442>.
- Collingwood, R. G. (2005). *Tarihin İlkeleri*, (Çev. Ahmet Hamdi Aydoğan). İstanbul: Yap Kredi Yayınları.
- Collingwood, R. G. (2012). *Doğa Tasarımı* (Çev. Kurtuluş Dinçer). İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları.
- Collingwood, R. G. (2016). *Din Felsefesi* (Çevri ve Derleme: Talip Kabadayı). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Collingwood, R. G. (2019). *Kısaca Sanat Felsefesi* (Çev. Talip Kabadayı). Ankara: Bilgesu Yayıncılık.
- Collingwood, R. G. (2021). *Sanatın İlkeleri* (Çev. Mukadder Erkan). Ankara: Fol Yayıncılık.
- Copleston, F. (2013). *Platon* (Çev. Aziz Yardımlı). İstanbul: İdea Yayınları.
- Croce, B. (2019). *Estetik* (Çev. İsmail Tunalı). Ankara: Fol Yayınları.
- Croce, B. (2019). *Estetik* (Çev. İsmail Tunalı). Ankara: Fol Yayınları.
- Descombes, V. (2020). *Platonculuk* (Çev. Murat Erşen). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Doorly, P. (2019). *Sanatta Hakikat* (Çev. Aydın Çavdar). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Dürüşken, Ç. (2020). *Antikçağ Felsefesi, Homeros'tan Augustinus'a Bir Düşünce Serüveni*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Freeland, C. (2008). *Sanat Kuramı* (Çev. Füsün Demir), Ankara: Dost Yayınları.
- Gombrich, E. H. (2015). *Sanat ve Yanılsama* (Çev. Ahmet Cemal). İstanbul: Remzi Kitabevi.

-
- Guthrie, W. K. C. (2021). *Yunan Felsefesi Tarihi, Platon Hayatı ve Diyalogları: Erken Dönem 4* (Çev. Ahmet Ergenç). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Guthrie, W. K. C. (2021). *Yunan Felsefesi Tarihi, Platon Hayatı ve Diyalogları: Geç Dönem Platon ve Akademi 5* (Çev. Ahmet Ergenç, İbrahim Şener). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Haşlakoğlu, O. (2016). *Platon Düşüncesinde Tekne*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Hünler, H. (2011). *Estetiğin Kısa Tarihi*. Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Mattei, J. F. (2005). *Platon* (Çev. İsmail Yerguz). Ankara: Dost Yayınları.
- Özne Dergisi (2016). *Platon*. Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.
- Panofsky, E. (2017). *Perspektif, Simgesel Bir Biçim* (Çev. Yeşim Tükel). İstanbul: Metis Yayınları.
- Platon (1994). *Yasalar* (Çev. Saffet Babür, Candan Şentuna). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Platon (1997). *Theaitetos* (Çev. Macit Gökberk). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Platon (1999). *Devlet* (Çev. Sabahattin Eyuboğlu, M. Ali Cimcoz). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Platon (2012). *Sofist* (Çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Platon (2016). *Euthydemos, Parmenides* (Çev. Furkan Akderin). İstanbul: Say Yayınları.
- Platon (2023). *Philebos* (Çev. Özgüç Orhan). Ankara: Fol Yayınları.
- Schelling, F. W. J. (2017). *Sanat Felsefesi* (Çev. Merve Ertene, Serhat Arslan). Ankara: Doğubatı Yayınları.
- Soykan, Ö. N. (2006). *Kuram- Eylem Birliği Olarak Sanat*. İstanbul: Bilge, Kültür Sanat Yayınları.
- Soykan, Ö. N. (2015). *Estetik ve Sanat Felsefesi*. İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Strauss, L. (2018). *Platon'un Politik Felsefesi: Savunma* (Çev. Özgüç Orhan). İstanbul: Pinhan Yayınları.
- Winckelmann, J. J. (2017). *Antikçağ Sanat Tarihi* (Çev. Oğuz Özügül). İstanbul: Say Yayınları.
- Wölfflin, H. (2019). *Rönesans ve Barok* (Çev. Alp Tümertekin, Nihat Ülner). İstanbul: Janus Yayınları.
-